

NOVERBAL NUTQ VOSITALARI HAMDA ULARNING MA'NOVIY JIHATLARI**Gafforov Xasan Shuhratovich***Samarqand iqtisodiyot va servis institute**“Tillarni o'qitish” kafedراسi assistant o'qituvchisi*+998913175677 qurgoshin19@gmail.com

Anotatsiya: *Ushbu tadqiqot ishida noverbal nutq vositalaridan muloqot jarayonida foydalanilishining leksik va ma'noviy jihatlari tadqiq qilingan. Tadqiqot ishi davomida noverbal nutq vositalari tushunchasi hamda uning ma'noviy jihatlari chuqur tahlil qilingandir.*

Kalit so'zlar: *Imo-ishora, Noverbal xulq-atvor, Noverbal nutq vositalari, Aloqa usullari, Mimikalar, Inson harakatlari, Og'zaki bo'lmagan xatti-harakatlar.*

Noverbal nutq vositalaridan biri bo'lgan mimika va imo-ishoralar tili nutq tili paydo bo'lishidan ancha oldin mavjud bo'lgan. Biroq, bu hodisani ilmiy o'rganish faqat so'nggi o'ttiz yil ichida boshlandi va 70-yillarda ayniqsa mashhur bo'ldi. So'nggi paytlarda psixologiya bu masalaga alohida e'tibor qaratmoqda, men tana tili va uning odamlar bilan muloqot qilishdagi ahamiyatini ta'lim muassasalarida o'rganish kerak, deb hisoblayman, chunki imo-ishoralar, mimikalar va inson harakatlari uning ichki ruhiy holati, fikrlash, his-tuyg'ular va istaklar ta'sir qilishning aniq ko'rsatkichidir.

Hech kim intonatsiya, yuz ifodalari, imo-ishoralarsiz hech narsa deya olmaydi. Biz doimo qandaydir tarzda talqin qilinishi mumkin bo'lgan qandaydir holatdamiz.

Aslida, atrofdagi voqelik eng yaxshi ilmiy va sinov maydonchasidir. O'zingizning va boshqa odamlarning imo-ishoralarini ongli ravishda kuzatish - bu eng murakkab va qiziqarli biologik organizm - inson tomonidan qo'llaniladigan aloqa usullarini o'rganishning eng yaxshi usuli.

Biz hayotning barcha sohalarida tana tilining amaliy qo'llanilishini kuzatamiz. Misol uchun quyidagi vaziyatni olaylik: “Boshliqning kabinetida so'rov bilan bo'ysunish”. Qoidaga ko'ra, xo'jayin erkin o'tiradi, stulda orqaga suyanib, oyoqlari “amerikalik” holatida, qo'llar ko'kragiga bog'langan. Rahbarning yuz ifodalari: ishonchli, xotirjam ko'rinish, ba'zan hatto diktatorlik. Umuman olganda, bu pozitsiya bu odamning to'liq ustunligidan dalolat beradi. Natijada, bo'ysunuvchi stulning chetida o'tiradi (agar xo'jayin unga o'tirishga ruxsat bergan bo'lsa), holat odatda cheklangan, qo'llar tizzalarida, tanasi va iyagi oldinga qarab turadi, ko'rinishi noaniq va hatto iltimos qiladi. .

Psixologlarning fikricha, og'zaki bo'lmagan signallarni to'g'ri talqin qilish samarali muloqotning eng muhim shartidir.

Og'zaki bo'lmagan muloqot uning “men” shaxsini ifodalash, shaxslararo ta'sir va munosabatlarni tartibga solish vositalaridan biri bo'lib, aloqa sherigi qiyofasini yaratadi, og'zaki xabarni aniqlashtirish, oldindan bilish vazifasini bajaradi. Bu aniq

ovozli nutqning yo'qligi bilan tavsiflanadi - bu ushbu aloqa muammosi bo'yicha ko'pgina tadqiqotlarda ta'kidlangan asosiy narsa. Ko'pgina ilmiy maqolalarda "og'zaki bo'lmagan muloqot", "og'zaki bo'lmagan muloqot", "og'zaki bo'lmagan xatti-harakatlar" tushunchalari haqida ba'zi chalkashliklar mavjud. Ushbu tushunchalarni bir-biridan farqlash va ulardan foydalanish kerak bo'lgan kontekstni aniqlashtirish muhimdir.

"Noverbal muloqot" tushunchasi "og'zaki bo'lmagan muloqot"ga qaraganda kengroqdir. Noverbal muloqot vositalariga nisbatan V.A. Labunskaya tomonidan taklif qilingan ta'rif bugungi kunda boshqa ta'riflarga nisbatan ancha keng tarqalgandir. Labunskayaning so'zlariga ko'ra, "noverbal aloqa - bu ma'lumotni uzatish, o'zaro ta'sirni tashkil qilish, tasvir va tushunchani shakllantirishning asosiy vositasi sifatida noverbal xatti-harakatlar va og'zaki bo'lmagan muloqotdan foydalanish bilan tavsiflangan aloqa turi. sharik, boshqa shaxsga ta'sir o'tkazish. Og'zaki bo'lmagan aloqa - bu xabarni yetkazish uchun ishlatiladigan va uni to'liqroq tushunish uchun mo'ljallangan, ma'lum darajada shaxsning psixologik va ijtimoiy-psixologik xususiyatlaridan mustaqil bo'lgan, yetarlicha aniq diapazonga ega bo'lgan belgilar tizimidir. "Shaxsning og'zaki bo'lmagan xatti-harakati - bu shaxs tomonidan o'rganilgan, individual, aniq hissiy harakatlar shakliga aylantirilgan noverbal aloqa vositalarini tashkil etishning ijtimoiy va biologik jihatdan aniqlangan usuli" va xatti-harakatlardir. Shuning uchun ham shaxsning noverbal xatti-harakati tushunchasi og'zaki bo'lmagan muloqot, noverbal aloqa vositalari tushunchasiga nisbatan torroqdir. Og'zaki bo'lmagan aloqa vositalari doirasi kiritilgan elementlar doirasiga qaraganda ancha kengroqdir. shaxsning noverbal xulq-atvorining aktual tuzilishida. Noverbal xulq-atvorning tuzilishi, mazmuni, shakli, uning aktuallashuvi kop asrlik muloqot amaliyoti bilan bogliq.

Muloqotda bir shaxsning boshqa shaxs to'g'risidagi bilimlari majburiy ravishda rivojlanadi, munosabatlar namoyon bo'ladi va o'zgaradi, bir-biriga murojaat bo'ladi. Hamkorlarning og'zaki bo'lmagan xatti-harakatlari bir vaqtning o'zida ularning shaxsiyatini bilish, munosabatlarning paydo bo'lishi, bir-biriga murojaat qilishning o'ziga xos shakli sifatida xizmat qiladi. Aynan muloqotda shaxsning noverbal xatti-harakatlarining indikativ-tartibga solish funktsiyasi aniq namoyon bo'ladi⁵⁷.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Asamididinov E.A. Axloqiy madaniyat va uning rivojlanish xususiyatlari. Fil.f.n. dis... - T., 1999, - 145 b.
2. Lakoff R.. Language and Woman's Place. New York: Harper& Row, 1975. – 253 b.
3. Matluba Sadullaeva Akrorovna. Philosophy of Numerical Symbolism in World's Culture. Published in International Journal of Trend in Scientific

⁵⁷ Labunskaya V.A. og'zaki bo'lmagan xatti-harakatlar. - Rostov-na-Donu: Rostov universiteti nashriyoti, 1986. – B. 5

Research and Development (ijtsrd), ISSN: 2456-6470, Volume-4 | Issue-5, August 2020, pp.1545-1548.

4. Pearson J. , Turner L. and Todd-Mancillas W. Gender and Communication. Dubuque, IA: William C. Brown. 1991. - 125 p.

5. Мўминов С. Ўзбек мулоқот хулқининг жинс жиҳатдан хосланиши // Ўзбек тили ва адабиёти, - Б.64-66.

6. Нурмонов А. Ўзбек тилининг паралингвистик воситалари ҳақида. Андижон. 1980,- Б.37.

7. Саидхонов М. Алоқа-аралашув ва имо-ишоралар. – Т. “Фан”. 2008,- Б.3.